

A N E K S

Polacy '90 : konflikty i zmiana (raport z badań empirycznych).
Red. W. Adamski. Wydawn. IFIS PAN. Warszawa 1991

Barbara Danecka

DOBÓR I REALIZACJA PRÓBY

Badania *Opinie Polaków '90* przeprowadzono na reprezentacyjnej próbie dorosłej ludności Polski, mężczyzn i kobiet powyżej 18 roku życia. Próbę uzyskano z wylosowanej uprzednio z list wyborczych (czerwiec 1990 r.) tzw. *próby matki*. Jako operat do losowania *próby matki* posłużył ogół dorosłej ludności Polski, który w maju 1990 r. wynosił 26.925.267 osób.

W populacji dokonano podziału na szereg warstw:

1. Miasto i wieś.
2. 8 makroregionów społeczno-ekonomicznych.
3. 49 województw.

Zastosowano odrębną procedurę losowania mieszkańców wsi i odrębną dla mieszkańców miast, zapewniając przy tym tzw. *samowazenie się* ludności, losując warstwowo aby próba zachowała parametry *próby matki*. Do próby weszło 31 województw. Wylosowano 2049-osobową próbę podstawową i 496-osobową próbę rezerwową. Realizację próby w poszczególnych kategoriach miejscowości przedstawia tablica 1.

Tablica 1

Realizacja próby w poszczególnych kategoriach miejsca zamieszkania respondent

Miejsce zamieszkania według liczby mieszkańców	Założona próba podstawowa	Założona próba rezerwowa	Realizacja próba + rezerwa
1. miasto 100 tys. i więcej	639 32,0%	148 30,1%	542 29,1%
2. miasto 50 tys. – 99 999	130 6,1%	31 6,2%	149 8,0%
3. miasto 20 tys. – 49 999	221 10,5%	54 10,8%	188 10,1%
4. miasto poniżej 20 tys.	212 10,1%	49 9,8%	222 11,9%
5. wieś	847 41,3%	214 43,1%	761 40,9%

N = 2049

496 (24,2%)

1862 (90,9%)

Zrealizowano 1862 wywiady co stanowi 90,9% próby planowanej. Wykorzystano 446 jednostek z próby rezerwowej. W pozycji 2 i 4 miast wykonano nieco ponad planowaną wielkość próby, co możemy tłumaczyć wyczerpaniem rezerwy w innych kategoriach miast i zastosowaniem próby rezerwowej z miast o wielkości od 50–100 tys. mieszkańców oraz tych poniżej 20 tys. mieszkańców (zamiana adresów w ramach próby miejskiej, a także niezależnie próby wiejskiej jest dopuszczalna).

Wśród 443 przypadków niezrealizowania wywiadu z respondentem z próby podstawowej 52 przypadków, czyli 2,5% próby to odmowy. Należy przyznać, że tak niewielka liczba odmów notowaliśmy w latach 1980 i 1981, które z perspektywy ostatniego dziesięciolecia były latami najlepszych kontaktów z respondentami.

Pozostałe przyczyny, to znaczy ciągła nieobecność, zgony, błędy adresowe, osiągnęły poziom typowy dla badań ogólnopolskich prowadzonych na próbach z list wyborczych.

Najliczniejsze wykorzystanie próby rezerwowej, a nawet wykorzystanie jej w 100% i wykonanie zmniejszonej próby zanotowano w województwach: warszawskim, katowickim, łódzkim, wrocławskim. Można więc wnioskować, że najwięcej trudności w realizacji wywiadów napotykały ankieterzy w województwach wysoko zurbanizowanych, a w zasadzie w największych miastach Polski. Trudności te pojawiają się również w innych badaniach i często stosowane jest odbieranie liczniejszej próby rezerwowej w dużych miastach. Procedury takiej w tym przypadku nie zastosowano.

Zarówno *próba matka* jak i 2–tysięczna próba do badania *Opinie Polaków '90*, były próbami przetestowanymi teoretycznie, a badania były ich pierwszym zastosowaniem w praktyce terenowej.

Dokonyamy następnie oceny reprezentatywności uzyskanych wyników w próbie w stosunku do struktury społeczeństwa polskiego ze względu na płeć, wiek i wykształcenie. Podstawą analizy będzie porównanie rozkładów tych trzech zmiennych w zbadanej zbiorowości a danymi dotyczącymi populacji dorosłej ludności Polski przy pomocy danych Rocznika Statystycznego 1990 r. GUS – *Ludność*.

Tablica 2

Płeć respondentów w próbie (1862) a populacja (GUS – Rocznik 1990)

	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
Populacja	26925 tys.	48,7%	51,3%
Próba	1862	45,2%	54,8%

W próbie znalazło się zbyt dużo kobiet względem mężczyzn. Różnica ta jest jednak niewielka i mieści się w granicach błędu losowego. W analizie zmiennej *wiek* sprawdzono hipotezę, że proporcje w próbie zrealizowanej nie różnią się od tych w populacji. Uzyskane dla tej zmiennej wartości testu χ^2 przy odpowiedniej liczbie stopni świadczą o braku istotnych różnic.

Tablica 3

Wiek respondentów w próbie (1862) a populacja (GUS – Rocznik 1990)

Kategorie* wieku	Populacja 26.688,3 tys.	Próba 1862
18 – 30	23,4%	21,1%
31 – 40	24,5%	24,5%
41 – 50	16,2%	15,7%
51 – 60	14,9%	15,4%
61 i więcej	21,0%	23,1%

* Kategorie wieku proponowane według GUS

Próba analizy rozkładów zmiennej *wykształcenie* w próbie i populacji nie wypadła zbyt pomyślnie.

Tablica 4

Wykształcenie respondentów w próbie (1862)
a populacja (GUS – Rocznik 1990)

Wykształcenie*	Próba	Populacja
podstawowe	37,8%	45,2%
zasadnicze zawod.	23,7%	23,5%
średnie	30,2%	24,7%
wyższe	8,2%	6,5%
brak danych	0,1%	–

* Kategorie wykształcenia według GUS

Jak widać z danych zawartych w tabelicy 4, w próbie *niedoreprezentowana* jest kategoria respondentów z wykształceniem podstawowym a *nadreprezentowana* grupa z wykształceniem średnim. Mimo to wydaje się, że proporcje w próbie zrealizowanej nie

odbiegają od uzyskiwanych wyników w badaniach ankietowych. Zakłócenia reprezentacji przypadku zmiennej *wykształcenie* mogą wynikać z faktu, że ankieterzy opierają się na deklaracji respondenta. Nie możemy wiedzieć czy respondent, który nie ukończył szkoły średniej (np. brak mu tylko egzaminu dojrzałości) nie zadeklarował, że posiada średnie wykształcenie.

Rozkłady trzech rozpatrywanych zmiennych – płci, wieku i wykształcenia – w niewielkim stopniu odbiegają od danych z populacji. Zrealizowana próba zachowuje strukturę próby założonej.